

Goed lezen en verbanden leggen

De examens geschiedenis en havo en vwo 2019

De eindexamens geschiedenis havo en vwo 2019 verliepen voorspoedig. Kandidaten waren tevreden, er werden enkele vragen gesteld via de examenlijn van de CvTE, er waren geen errata en geen aanvullingen op het correctievoorschrift nodig. Docenten gaven beide examens in de quickscan een ruime voldoende.

Saskia de Boer is toetsdeskundige havo/vwo geschiedenis bij het Cito.

Het examen is een mooi voorbeeld van ‘door het veld, voor het veld’. Zoals elk jaar construeerde een groep docenten van examenklassen wekelijks examenvragen, die werden besproken tijdens de ‘constructiegroep-vergaderingen’ in Arnhem. Hier moesten deze docenten hun expertise inzetten: op welke kennis en op welke vaardigheden doet de vraag een beroep? Is de bron geschikt voor het beoogde niveau? Nieuw, sinds januari 2018, is dat docenten die zich daarvoor hebben aangemeld, via een besloten forum vragen voor het examen konden aandragen. Ze selecteerden bronnen, construeerden vragen en zorgden voor een passend correctievoorschrift. Deze docenten leverden daarnaast feedback op ‘constructiepartners’. Het examen van 2019 bevatte de eerste opbrengsten van dit forum. In het vervolgtraject werd uit de aangeleverde vragen een evenwichtig examen samengesteld. De vaststellingscommissie van het College voor Toetsen en Examens (CvTE) – met daarin ook docenten – stelde het examen vast. Uiteraard lagen de laatste stappen in het proces in handen

van docenten: de eerste en tweede correctie. Via het VGN-forum en tijdens de regionale en landelijke bijeenkomsten werd gediscussieerd over de antwoorden en over de correctie.

In de landelijke dagbladen en op de scholiersites waren over beide examens positieve geluiden te lezen, zoals ‘de thema’s kwamen evenwichtig aan bod’, ‘gelukkig ook aandacht voor koloniale geschiedenis’ en ‘de vragen waren concreet en duidelijk’.¹ Daarnaast bleek uit de quickscan (de jaarlijkse enquête die docenten invullen na het examen) en de reacties op het docentenforum dat de lengte van zowel het havo- als van het vwo-examen, het grote struikelblok van de afgelopen jaren, dit jaar niet te groot was. Kandidaten hadden de kans hun antwoorden nogmaals door te nemen en ook bij de laatste vragen waren relatief weinig vragen met de opmerking *missing*.²

Boze hofdames

Net als vorig jaar werden in het centrale havo-examen geen vragen meer gesteld over de eerste vier tijdvakken. De volgordevraag was hierdoor

¹ Respectievelijk NRC 14/05/2019, Volkskrant 13/05/2019 en Scholieren.com.

² Via tiny.cc/k1cito worden de toets- en itemanalyses (TIA) van elk examen gepubliceerd. Hierin is eenvoudig op te zoeken hoeveel kandidaten een bepaalde vraag niet hebben gemaakt (waarbij de docent N heeft ingevuld in Wolf).

opnieuw iets moeilijker dan in de jaren vóór de verlichting van het havoprogramma. De moeilijkste vraag van het havo-examen (met de laagste p-waarde van 34) bleek vraag 8.³ Deze vraag over het gedrag van de adel aan het hof van Lodewijk XIV eiste een aantal denkstappen van kandidaten. Ze moesten zich inleven in de verontwaardiging van de adellijke dame van wie hofdames aan de kant werden gezet – dat lukte over het algemeen aardig. Moeilijker was het zich in te leven in de gedachtewereld van Lodewijk XIV, die de concurrentie van de adel gebruikte om zijn eigen positie te versterken. Bij deze vraag werd het kenmerkend aspect ‘absolutisme’ impliciet getoetst als oriëntatiekennis, zodat het letterlijk terugvragen van dit aspect werd overgeslagen.

‘Kandidaten moesten zich inleven in de verontwaardiging van een adellijke dame – dat lukte over het algemeen aardig’

De makkelijkste vraag (met een p-waarde van 88) bleek vraag 25, de prent van Opland. Het beeld van een boos weglopende Marx werd door velen herkend als de aankondiging van de val van de communistische regimes in het Oostblok. Dat juist een van de laatste vragen van het examen zo goed werd gemaakt, lijkt erop te duiden dat de lengte van het examen klopte. Daarnaast was duidelijk te zien in de TIA (toets- en itemanalyses) dat het interpreteren van (spot)prenten dit jaar een (geoefende) vaardigheid was die de kandidaten goed afging.

Precies en aandachtig lezen bleef dit jaar wel weer een struikelpunt, zoals te merken viel bij de foto van de carnavalswagen (vraag 15). Bij het Laks klaagden verschillende kandidaten dat ze niet hadden gezien dat de vraag voorschreef dat de maker Von Tirpitz ondersteunde. Een discussie in de klas over deze interpretatie is natuurlijk interessant, maar bij het maken van een examen is het aan te bevelen de vraag te beantwoorden zoals die wordt gesteld.

De context met de hoogste totaalscore in het havo-examen van dit jaar was ‘de Republiek’. Kandidaten beantwoordden accuraat vragen over maatregelen van Willem van Oranje in 1566, over de kist van Dordrecht en over de Pacificatie van Gent waarbij vaardigheden als ‘inleving’, ‘oorzaak en gevolg’ en ‘verklaren’ werden toegepast. De stof van deze onderwerpen behoort al een groot aantal jaren tot de examenstof van geschiedenis en kennelijk weten docenten én kandidaten goed wat ze kunnen verwachten.

Het examen van 2020 zal de laatste keer zijn dat de havisten zich over deze historische context

Havo-examen 2019

Vraag 15

Gebruik bron 6. In 1912 wil de opperbevelhebber van de Duitse marine, admiraal Von Tirpitz, de Duitse vloot uitbreiden. Leg met een verwijzing naar de bron uit dat je kunt beweren dat de maker van de praalwagen de plannen van Von Tirpitz ondersteunt.

Bron 6

In februari 1912 vindt in de Duitse stad Mainz de jaarlijkse carnavalsopocht plaats. Een van de praalwagens stelt John Bull (Groot-Brittannië) voor. Toelichting: Op het kleine scheepje dat John Bull vasthoudt staat: *Deutsche Flotte* (Duitse vloot).

buigen, vanaf 2021 is de Republiek voor de havisten verleden tijd. De vorm van het examen in 2021 zal niet anders zijn dan de afgelopen jaren, er is immers niets veranderd aan de opzet van het programma. In september 2020 worden enkele voorbeeldvragen over de nieuwe contexten voor de havo gepubliceerd. Kandidaten die in 2020 onverhoopt zakken, zullen nog wel een ‘bezem-examen’ over de huidige syllabus kunnen doen.

Makkelijke opgave

De N-term van 0,5 liet zien dat het vwo-examen aan de makkelijke kant was. Er waren een aantal uitschieters, waarbij hoge scores werden behaald met een gemiddelde p-waarde boven de 80. Enkele vragen, zoals de vraag over *ius emigrandi* en de vraag over Jafaar Numeiri vroegen van de kandidaat om identificatie van een begrip of gebeurtenis. Deze reproductieve vaardigheid bleek voor de vwo'ers een (te) makkelijke opgave.⁴ Vragen over kenmerkende aspecten (waar reproductie ook een rol speelt) hadden minder ▶

³ De moeilijkheidsgraad (p-waarde) wordt per vraag vastgesteld. De waarde valt tussen de 0 en 100, waarbij een p-waarde onder de 30 wordt gezien als (te) laag en boven de 80 als (te) hoog. De p-waarde is terug te vinden in de TIA (toets- en itemanalyses).

⁴ In *Kleio* van mei 2019 verscheen het artikel *Historisch denken in de centrale eindexamens* van de hand van de examenmakers geschiedenis waarin werd uitgelegd dat historische vaardigheden niet kunnen worden losgekoppeld van historische kennis en inzicht, wat strookt met de uitkomsten van dit examen: de hoge p-waardes komen vooral voor bij de vragen waar minder een beroep werd gedaan op vaardigheden.

hoge p-waarden, kennelijk werden de historische contexten uit de syllabus door de vwo-kandidaten beter voorbereid of was deze kennis voor hen gemakkelijker te onthouden dan het (her)kennen van kenmerkende aspecten.

De vragen waar kandidaten relatief meer moeite mee hadden, waren vraag 3 over de politieke verandering in de vroege middeleeuwen en vraag 5 over het verband tussen de opkomst van handel en nijverheid en de ontwikkeling van een centraal gezag. ‘De middeleeuwen’ bleek als onderdeel van het examen in de afgelopen jaren wel vaker moeilijk. Tijdens de centrale bespreking werd opgemerkt dat deze vragen werden gezien als elementaire stof. Het is mogelijk dat kandidaten het lastig vinden de middeleeuwen te duiden, maar ook dat de kennis al weer was weggezaakt. Verband-vragen – waarbij kandidaten een

verband moeten leggen tussen hun kennis en een nieuw gegeven of waarbij ze met één gegeven een ander gegeven moeten verklaren – blijken kandidaten moeilijk te vinden. Het is aan te bevelen aandacht te besteden aan deze vaardigheid, die past binnen het ‘historisch redeneren’ dat in het examen getoetst moet worden.

De spotprent van Albert Guillaume over de Eerste Wereldoorlog maakte heel wat los. Kandidaten die niet in de intro van de bron lazen dat de prent gemaakt werd in 1917, gaven antwoorden over de situatie in Duitsland ná de oorlog. Het was niet de bedoeling van de examenmakers de kandidaten ‘er in te laten lopen’. Belangrijk is dat kandidaten beseffen dat de bevolking ook *tijdens* het voeren van een oorlog de gevolgen daarvan ondervindt – waardoor het meenemen van een jaartal toch van belang is. Een docent vatte het tijdens de bespreking mooi samen: ‘Het was geen heel moeilijke vraag, maar kon wel heel verkeerd aflopen’ (wat blijkt uit de p-waarde van 49). Op vragen die een beroep deden op bronkritiek werd dit jaar goed gescoord. Vraag 20 over de *Völkerische Beobachter* had een mooie score en mooie ritwaarde (38).⁵ Kandidaten moesten wel bij het tweede antwoorddeel juist redeneren: niet de *inhoud* van de bron maar *dát* er een verslag van de arrestatie werd gepubliceerd laat zien dat Duitsland een totalitaire staat werd. Voor docenten blijft het dus van belang hun leerlingen erop te wijzen dat met de formule *Gebruik de bron...* niet alleen de inhoud van de bron, maar ook de context ervan gebruikt moet worden. Kandidaten gaven bij het Laks aan dat ze het vwo-examen ‘goed verdeeld’ vonden over de thema’s en (net als de docenten) vonden ze de afwisseling tussen beeld- en tekstbronnen goed.

Vwo-examen 2019

Vraag 18

Gebruik bron 9. In deze prent geeft de Franse tekenaar Albert Guillaume een verschil weer tussen een gevolg van de Eerste Wereldoorlog voor Frankrijk en Duitsland. Leg uit, met een verwijzing naar de bron, welke boodschap de tekenaar hiermee wil overbrengen.

Bron 9

Op 15 maart 1917 publiceert het Franse satirische tijdschrift *La Baïonnette* deze prent van Albert Guillaume op de voorpagina. Toelichting: Onderaan staat: Oorlogsmenu’s. Op het tafelkleed in de Franse bistro staat het volgende gesprek geschreven: Geen vlees ... geen aardappelen meer ... koolrabi ... 0,0025 gram vet ... brood zonder graan ... ‘Wat heeft dit te betekenen?!?!?’

‘Dat is om onze klanten te troosten, mijnheer. Voordat we het Franse menu geven, laten we eerst het dagmenu uit Berlijn zien.’

⁵ De ritwaarde geeft aan wat het discriminerende vermogen van een vraag is, dus in hoeverre de vaardige kandidaten de vraag juist hebben beantwoord en de minder vaardige kandidaten niet. De waardes vallen tussen 0 en 50, waarbij een vraag met rit onder de 20 wordt gezien als een vraag die onvoldoende onderscheidend is. In het havo-examen 2019 was de laagste ritwaarde 24 (vragen 2 en 25), de hoogste 50 (vraag 12). De gemiddelde ritwaarde was 36. Bij het vwo-examen was de laagste rit 18 (vraag 9) en de hoogste rit 46 (vraag 16), de gemiddelde ritwaarde was 33.

2020 en verder

Docenten is gevraagd na het examen havo een uitgebreide vragenlijst in te vullen. Hierin kregen zij de mogelijkheid om over een aantal categorieën, zoals het correctievoorschrift, het brongebruik en de taligheid, uitspraken te doen. De uitkomsten hiervan worden momenteel geanalyseerd en met de docenten in de constructiegroepen wordt besproken hoe de uitkomsten van deze vragenlijst kunnen worden verwerkt in de constructie van de komende examens. In een apart artikel, dat in een van de komende *Kleio's* zal verschijnen, zullen een aantal overwegingen worden toegelicht. Hierbij gaat het onder andere over de bevraging van de kenmerkende aspecten, het (verder) sluitend maken van het CV en de verwijzingen naar bronnen in vragen. Uitgangspunt blijft dat de examenmakers streven naar een goed examen dat de kandidaten in staat stelt te laten zien wat ze kunnen én dat docenten de mogelijkheid geeft eenduidig te corrigeren. ■